

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 20 051.084

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

доктору педагогічних наук, професору

Стинській Вікторії Володимирівні

(76018, м. Івано-Франківськ, вул.

Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету Слюсаренко Ніни Віталіївни на дисертаційну роботу Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні та післядипломної педагогічної освіти, зокрема, визначальними векторами модернізації є, передусім, її неперервність, прогностичність, доступність, інноваційність, гнучкість. Дослідження історичного розвитку післядипломної педагогічної освіти підтверджують, що підвищення кваліфікації вчителів вимагає не лише постійної уваги, але й своєчасної змістової перебудови й модернізації з метою надання своєчасної та ефективної допомоги кожному вчителю діяльнісно відповідати зростаючим і змінюваним вимогам. В українській педагогічній науці накопичено ґрунтовні матеріали з історії становлення, розвитку та функціонування системи післядипломної освіти. Проте, ні у сучасній науковій літературі, ні у джерелах минулих років

комплексно не відображено проблеми становлення та розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.).

У дисертації Басараб Н. Я. виділено низку чинників, які актуалізують дослідження особливостей розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи означеного регіону та визначеного періоду. Серед них: зростання інтересу науковців і освітян до вивчення феномену освітньо-педагогічних процесів розвитку післядипломної освіти вчителів початкових шкіл в Західному регіоні України (1945–1991 рр.); важливість вивчення негативного досвіду маніпулювання освітою існуючими режимами в роки Другої світової війни та в повоєнний період задля уникнення помилок при формуванні сучасної генерації українських вчителів; пошук нових шляхів формування ефективної державної освітньої політики сучасної української держави в умовах реформування освіти, прийняття ключової реформи Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа» спрямованої на «європеїзацію» української освіти; недостатня вивченість досліджуваної проблеми на регіональному рівні, зокрема відсутність цілісного дослідження з проблеми розвитку післядипломної освіти вчителів початкових шкіл в Західному регіоні України (1945–1991 рр.).

Зважаючи на те, що дослідження розвитку післядипломної освіти є важливим як з точки зору збагачення української педагогіки, усвідомлення творчих надбань наукової спадщини попередніх поколінь, так і в контексті практичної сторони цього питання, оскільки отриманий у процесі дослідження історичний досвід можна використовувати і при формуванні сучасної генерації українських вчителів як найбільш високо освіченої та національно-свідомої частини української нації, носіїв її основних духовних та культурних цінностей, генераторів нових ідей без яких неможливий прогрес у системі освіти, дисертаційна робота Басараб Н. Я. є своєчасною та актуальною.

Дисертаційне дослідження є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122).

Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 29.11.2016 р.), узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 160 від 31.01.2017 р.) та уточнено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 1 від 30.01.2018 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Проведений аналіз комплексного історико-педагогічного дисертаційного дослідження та наукових публікацій здобувачки, опублікованих за темою дослідження, дають підстави стверджувати про високий рівень оволодіння авторкою роботи методологією наукової діяльності, а також про успішне виконання дисертаційного дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Матеріали дисертації викладено послідовно у формально-логічний спосіб з дотриманням наукового стилю викладення. Отримані підсумкові результати дисертації співпадають із загальною метою і конкретними науковими завданнями, сформульованими у вступі. Дисертантка на достатньо високому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила об'єкт, предмет, хронологічні та територіальні межі дослідження. В цілому, дисертаційна робота сприймається як закінчена наукова праця, що містить нові наукові результати.

Для досягнення поставлених завдань під час наукового пошуку Басараб Н.Я. застосувала комплекс методів наукового дослідження: поняттєво-термінологічний, пошуково-бібліографічний, ретроспективний, історико-педагогічний аналіз педагогічної та науково-методичної літератури, історико-компаративістський, структурно-системний, проблемно-пошуковий, метод фокус-групових дискусій та загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, узагальнення), підбір яких є доцільним й виваженим.

Кількість та повнота висвітлення основних положень та результатів наукового пошуку у публікаціях аспірантки за темою дисертації відповідає чинним вимогам. Басараб Н.Я. опубліковано 18 наукових праць: 6 статей у

наукових фахових виданнях України (одна у співавторстві), 1 стаття в закордонному періодичному виданні, 11 тез доповідей на конференціях.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується низкою опрацьованих документів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, державних архівів Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської та Волинської областей (всього 95 справ). Також під час роботи над дослідженням використано аналітичні та статистичні матеріали інститутів післядипломної освіти Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької областей, матеріали якісного дослідження (фокус-групових дискусій), дослідження науковців і методистів з проблеми розвитку післядипломної педагогічної освіти, матеріали наукових часописів та періодичної преси, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна дослідження полягає не тільки в тому, що дисертантка вперше здійснила комплексне історико-педагогічне дослідження розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.), а також у визначенні чинників, що впливали на розвиток післядипломної педагогічної освіти в західних областях України досліджуваного періоду, зокрема: політико-правові, соціально-економічні, демографічні, культурно-освітні, соціально-психологічні. Запропонувавши власну періодизацію розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України, дослідниця виокремила й обґрунтувала чотири етапи розвитку досліджуваної проблеми. Басараб Н.Я. схарактеризувала особливості змісту та еволюціонування кваліфікаційної підготовки педагогічних працівників у системі післядипломної освіти, яка передбачає безперервне фахове вдосконалення, забезпечує поглиблення, розширення та оновлення професійних знань, умінь і навичок учителів початкових класів на основі здобутої раніше освітньо-професійної підготовки та набутого практичного досвіду. Важливо підкреслити, що здобувачкою перспективно окреслено шляхи покращення доступу до професійного зростання вчителів початкової школи в розбудові сучасної неперервної педагогічної освіти через позиції відповідей на запитання про узгодження суперечностей між реальним

змістом педагогічної освіти, вимогами школи та викликами держави (на прикладі Івано-Франківської територіальної громади) та запропоновано практичні рекомендації щодо поліпшення доступу до освітніх можливостей учителів початкової школи.

Практичне значення результатів дослідження вбачаємо в тому, що вони можуть бути використані в науково-дослідницькій (під час написання науково-педагогічних праць), навчальній (для підготовки підручників, науково-методичних посібників; студентам педагогічних спеціальностей; учителям), патріотично-просвітницькій роботі (для проведення семінарів, круглих столів, конференцій, диспутів та ін.). Зібраний та узагальнений науково-теоретичний, фактологічний матеріал може слугувати підґрунтям для подальшого вивчення історії розвитку післядипломної освіти (кваліфікаційного вдосконалення) українського вчительства. З метою використання результатів дослідження в освітньо-виховній роботі педагогічних працівників дисертанткою розроблено і рекомендовано до використання такі авторські розробки і матеріали: елективний курс «Післядипломна педагогічна освіта в умовах євроінтеграції», концепція чат-боту TeachSkillsFinder «Освіто-Кваліфікатор» для пошуку курсів з підвищення кваліфікації працівників освіти. Також Басараб Н.Я. провела емпіричне дослідження, яке спрямоване на виявлення засобів рівного доступу до освітніх можливостей учителів початкової школи за умов модернізації системи післядипломної освіти, що слугувало основою для розробки практичних рекомендації адресованих відділу освіти, директорам шкіл, закладам підвищення кваліфікації, методичним об'єднанням, школам педагогічного досвіду.

Цінним є й те, що результати дослідження впроваджено в освітній процес низки закладів освіти України.

Загальна оцінка змісту роботи. Дисертаційне дослідження має чітку та логічну структуру. Наукова робота складається з анотації (українською, англійською мовами), переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (включає 459 позицій, з них 95 – архівні джерела), додатків.

Обґрунтування дисертаційного дослідження є переконливим, містить всі елементи у відповідності до чинних нормативних вимог.

У першому розділі «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.) як наукова проблема» здобувачка схарактеризувала понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема уточнила зміст провідних понять: «післядипломна освіта», «післядипломна освіта вчителів початкових класів», «розвиток післядипломної освіти вчителів початкових класів», «підвищення кваліфікації», «самоосвіта», «педагогічна майстерність», «професіоналізм», «професійна компетентність». Доречно наголосити й на тому, що дисертантка здійснила історико-педагогічний аналіз наукових та практичних здобутків із проблеми. Розгляд історіографії дозволив зробити висновок про те, що радянська влада намагалася обмежувати висвітлення проблеми Другої світової війни переважно політичними і військовими подіями, залишаючи осторонь культурне, освітнє життя, різко вступала в суперечність з релігійною свідомістю українців. У цьому ж розділі дослідниця виокремила й обґрунтувала чотири етапи розвитку досліджуваної проблеми: I-й (1945–1959 рр.) – відновлення та активізація діяльності інститутів удосконалення вчителів; II-й (1959–1974 рр.) – реформування освітньої системи, у тому числі й підвищення кваліфікації вчителів, відповідно до ухваленого закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР»; III-й (1974–1991 рр.) – домінування спрямованості ІУКВ на підвищення теоретичного рівня професійної готовності до викладання навчальних дисциплін та формування в учителів матеріалістичного світогляду; IV-й (1991 р.) – розвиток післядипломної освіти як структурної ланки системи освіти.

У другому розділі «Еволюція післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.)» вагоме місце відведене вивченню структури післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України досліджуваного періоду. Басараб Н.Я. зазначила, що система післядипломної педагогічної освіти тривалий час не вивчалася на

теоретичному рівні, а післядипломна педагогічна освіта ототожнювалася з підвищенням кваліфікації педагогічних працівників.

Дисертантка, досліджуючи методи, організаційні форми підвищення кваліфікації вчителів початкової школи в досліджуваному регіоні означеного періоду, зауважує, що беручи участь у курсах підвищення кваліфікації, семінарах, педагогічних читаннях, науково-практичних конференціях, методичних об'єднаннях та інших формах кваліфікаційного зростання, учителі початкової школи мали можливість поспілкуватися з колегами, обмінятися досвідом, познайомитися з новинами педагогічної науки, розвинути культуру спілкування тощо. Авторка обґрунтовано наголошує, що методична робота була однією з провідних форм підвищення кваліфікації педагогів та здійснювалася практично постійно враховуючи запити та потреби вчителів початкових шкіл, створюючи сприятливі передумови для розвитку самоосвіти освітян.

Третій розділ «Перспективи використання історико-педагогічного досвіду функціонування післядипломної педагогічної освіти в Україні на сучасному етапі» відзначається аналітикою та актуальністю, адже підвищення рівня освіти педагогів пов'язується з надією підвищити ефективність освіти в цілому. Дисертантка зважаючи на те, що належна організація підвищення рівня освіти педагогів неможлива без попереднього вивчення їхніх потреб та запитів, провела якісне дослідження (фокус-групові дискусії з освітянами) спрямоване на виявлення шляхів рівного доступу до освітніх можливостей вчителів початкової школи за умов модернізації системи післядипломної освіти через позиції відповідей на запитання про узгодження суперечностей між реальним змістом педагогічної освіти, вимогами школи та викликами, які стоять перед державою загалом та українською школою, зокрема (на прикладі Івано-Франківської територіальної громади), що й стало підґрунтям розробки практичних рекомендацій (вони адресовані трьом групам установ та організацій, а саме: відділу освіти, керівникам закладів освіти; закладам підвищення кваліфікації; методичним об'єднанням, школам передового досвіду). Отож, авторка запропонувала можливості творчого використання

історичного досвіду післядипломної педагогічної освіти вчителів початкової школи в розбудові сучасної неперервної педагогічної освіти на шляху до євроінтеграції.

Матеріали дисертації Басараб Н.Я. викладено послідовно у формально-логічний спосіб з дотриманням наукового стилю. Всі розділи дисертації мають внутрішню єдність і завершеність. Висновки до розділів, загальні висновки є логічними, змістовними, зосереджують результати дослідження, відповідають поставленим завданням. Додатки, укладені авторкою, конкретизують й поглиблюють виклад матеріалу, поданого у тексті дослідження. В цілому, дисертаційна робота сприймається як закінчена наукова праця, що містить нові наукові результати.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Під час виконання дисертації аспірантка дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, елементів фабрикації та фальсифікації. По всьому тексту роботи простежується єдиний стиль викладу матеріалу. Це самостійно виконане наукове дослідження. Всі ідеї та наукові положення, викладені в дисертації Басараб Н.Я., отримані авторкою особисто.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, звертаємо увагу на окремі дискусійні положення й висловимо деякі побажання й зауваження до наукової роботи:

1. У підрозділі 1.2 першого розділу дисертації охарактеризовано поняттєво-категоріальний апарат дослідження, зокрема наявна значна кількість визначень присвячених тлумаченню терміну «післядипломна освіта». Було б доречно укласти у додатках до роботи Словник терміносистеми «післядипломна освіта» в науково-педагогічному дискурсі.

2. Підрозділ 1.4 першого розділу має назву «Передумови та етапи становлення післядипломної педагогічної освіти в західному регіоні України (1945–1991 рр.)» хоча в ньому йдеться про розробку авторської періодизації

розвитку післядипломної педагогічної освіти у визначених хронологічних межах. Бажано було б уточнити назву цього підрозділу.

3. У другому розділі дисертаційного дослідження чільне місце займає аналіз методів, організаційних форм підвищення кваліфікації вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.). Доцільно було б більш виразно акцентувати на сильних і слабких сторонах методів та форм кваліфікаційного вдосконалення педагогів досліджуваного регіону означеного періоду.

4. У дисертаційному дослідженні проаналізовано процес розвитку післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.). У цьому контексті авторка звертає увагу на визначені чинники, що мали значний вплив на розвиток післядипломної педагогічної освіти в досліджуваному регіоні означеного періоду, зокрема: політико-правові, соціально-економічні, демографічні, культурно-освітні, соціально-психологічні. Робота б виграла, якби дисертантка акцентувала увагу на окремих яскравих особистостях, які здійснили значний вклад у розбудову й розвиток досліджуваної проблеми у визначений хронологічний період.

5. Метою дисертації є на основі історико-педагогічного аналізу простежити генезу післядипломної освіти вчителів початкової школи в західних областях України (1945–1991 рр.) та виявити перспективи творчого використання продуктивного досвіду за умов модернізації системи післядипломної освіти в сучасній Україні. Вважаємо, що цікавим та перспективним було б вивчення досвіду розвитку кваліфікаційного вдосконалення освітян після одержання ними вищої освіти у країнах зарубіжжя.

Висловленні зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку дисертації й не знижують безперечних здобутків роботи Басараб Н.Я., а можуть бути враховані у подальших наукових напрацюваннях.

Загальний висновок. Аналіз дисертації та публікацій авторки надає підстави стверджувати, що виконане наукове дослідження Басараб Наталії Ярославівни «Розвиток післядипломної освіти вчителів початкової школи в

західних областях України (1945–1991 рр.)», подане на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є актуальним, цілісним, завершеним, самостійним науковим дослідженням.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка – Басараб Наталія Ярославівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки,
психології й освітнього менеджменту
імені проф. Є. Петухова
Херсонського державного університету

Ніна СЛЮСАРЕНКО

Підпис Н.В. Слюсаренко
підтверджую начальник ВК
Курас и. п.
10.01.2024

